

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

<i>Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ НІМЕЧЧИНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	139
<i>Саранчук Олександра Валеріївна</i> СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ УКРАЇНІ X – XVI СТ.	141

СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

<i>Терлецький Дмитро Сергійович</i> ДОБІР СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗА РЕФОРМОВАНОЮ ПРОЦЕДУРОЮ	144
<i>Афанасьєва Мар'яна Володимирівна</i> ЕЛЕМЕНТИ ПРОСТОЇ МОВИ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	146
<i>Мишина Наталя Вікторівна</i> ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ВИКОНАННІ РІШЕНЬ ЄСПЛ: НОВИЙ ПОГЛЯД В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРАВОВОМУ КОНТЕКСТІ.....	149
<i>Батан Юрій Дмитрович</i> ЗАПОБІЖНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ У КОНТЕКСТІ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ.....	150
<i>Бальцій Юрій Юрійович</i> ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДОКТРИНІ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	153
<i>Волкова Дарія Євгенівна</i> ПОНЯТТЯ «СТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ» В ДОКТРИНІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА	155
<i>Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна</i> ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ДЕМОКРАТИЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ, ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ УКРАЇНИ.....	157
<i>Панасюк Віта Миколаївна</i> ПРАВОВІ СТИМУЛИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТАМИ ПРАВА ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ	159
<i>Ігнатова Анастасія Сергіївна</i> ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	162
<i>Козирь Дмитро Валерійович</i> КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	163
<i>Бугаєнко Каріна Вікторівна</i> ЦИКЛІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНИХ ПРОЦЕСІВ	166
<i>Матковський Микита Сергійович</i> ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	168

СЕКЦІЯ 5. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА БЕЗПЕКА, ПРАВА ЛЮДИНИ Й МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ХХІ СТОЛІТТІ

<i>Хаїматулла Бехруз</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ГЛОБАЛЬНЕ ПРАВО У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ РЕАЛІЯХ	171
<i>Аракелян Мінас Рамзесович</i> ПРАВОВАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	173
<i>Сурілова Олена Олексіївна</i> СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	175
<i>Акіменко Юлія Юріївна</i> ACQUIS ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС – КЛЮЧОВА УМОВА НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS ЄС.....	177
<i>Белогубова Оксана Олександрівна</i> РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЄС	178
<i>Vladyshavska Viktoriia Viktorivna</i> REGARDING THE DECISIONS OF INTERNATIONAL JUDICIAL BODIES IN THE ASPECT OF THE IMPLEMENTATION OF THE STANDARDS OF INTERNATIONAL AGREEMENTS.....	180
<i>Войтович Павло Петрович</i> КРЕАТИВНІСТЬ У ПРАВІ ТА КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	182
<i>Грушко Мальвіна Валеріївна, Тошчакова Анна Сергіївна</i> РОЗСЛІДУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	183
<i>Гриб Анна Миколаївна</i> UN HUMAN RIGHTS COUNCIL IN THE HUMAN RIGHTS PROTECTION MECHANISM.....	186

гресивного законодавства, що пройшло великий шлях свого становлення та може використовуватися, як зразкове українським правниками та законодавцями при здійсненні реформ на Євроінтеграційному та Північноатлантичному шляху України.

Список використаних джерел

1. Decretum Gratiani=Декрет Граціана. Decreti Secunda Pars Causa XXII, Quest. I. Стб. 861–862. URL: http://www.columbia.edu/cu/lweb/digital/collections/cul/texts/ldpd_6029936_001/pages/ldpd_6029936_001_00000489.html?toggle=image&menu=maximize&top=&left=
2. Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten = Загальний земельний кодекс Пруських держав. § 19–24. URL: <https://opiniojuris.de/quelle/1622>
3. Naujoks H. Über echte Zwitterbildung beim Menschen und ihre therapeutische Beeinflussung. *Zeitschrift für Geburtshilfe und Gynäkologie* / W. Stoeckel in Berlin (Hrsg.). Stuttgart : Ferdinand Enke Verlag, 1934. Bd. 109. S. 135–161. URL: https://stopigm.org/wp-content/uploads/Naujoks_Genitalamputation_1934_web.pdf
4. Auge in Auge mit Todesengel Mengele. *Der Spiegel* 22.10.2007. URL: <https://www.spiegel.de/geschichte/folter-im-kz-a-949963.html>
5. Verschuer von O. Freh., Pseudohermaphroditismus. *Der Erbarzt. Beilage zum «Deutschen Ärzteblatt»*. Berlin : Verlag der Deutschen Ärzteschaft, 1936. S. 192.
6. Priesel A. Zweifelhafte Geschlechtszugehörigkeit. *Handwörterbuch der gerichtlichen Medizin und naturwissenschaftlichen Kriminalistik* / Ferdinand von Neureiter ; Friedrich Pietrusky, Eduard Schütt (Hrsg.). Berlin, 1940. S. 961–969.
7. Vgl. BVerfG, Beschluss v. 11.10.1978, BVerfGE 49, 286. URL: <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv049286.html>
8. Der Beschluß des Bundesgerichtshofs vom 21. September 1971 – IV ZB 61/70. URL: https://www.prinz.law/urteile/bgh/IV_ZB__61-70
9. Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen (Transsexuellengesetz – TSG). URL: <https://www.buzer.de/gesetz/6253/index.htm>
10. Gesetz über die Selbstbestimmung in Bezug auf den Geschlechtseintrag (SBGG). URL: https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/2023_Selbstbestimmung.html?nn=17592
11. Selbstbestimmungsgesetz. Das Selbstbestimmungsgesetz soll die Voraussetzungen für die Änderung des Geschlechtseintrags und der Vornamen im Personenstandsregister neu regeln. URL: https://www.bmj.de/DE/themen/gesellschaft_familie/queeres_leben/selbstbestimmung/selbstbestimmung_node.html.

Ключові слова: Німеччина, гендер, право, трансгендер, транссексуал, інтерсекс, третя стать.

Keywords: Germany, gender, law, transgender, transsexual, intersex, third gender.

Саранчук Олександра Валеріївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри історії держави і права*

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ УКРАЇНІ X – XVI СТ.

Історично, саме народ виступає в якості головного, колегіального, судді у перших квазі-судових органах, що формувались у протидержавних та ранньодержавних утвореннях східних слов'ян на початку 1 тис. н.е. Історичні джерела містять непоодинокі згадки про суд «громади», «мира», «кола», в якому брали участь усі дорослі чоловіки даної спільноти. З

появою держави та переходом судових функцій до представників апарату публічної влади, народний елемент всеодно продовжував відігравати значну роль у відправленні правосуддя на місцях, особливо у сільській місцевості. Це було зумовлено тим, що не дивлячись на притаманне будь-якій державі прагнення до централізації влади та уніфікації існуючих систем (політичних, правових, суспільної тощо), обмеженість матеріальних та людських ресурсів на початку свого існування об'єктивно унеможлиблювало розбудову широкої мережі судових установ, здатних повноцінно реалізовувати усі завдання в сфері забезпечення правосуддя. Відповідно, держава визнавала за старими, «народними» судами право на здійснення судочинства, залишаючи за ними, як правило, право на розгляд незначних цивільно-правових спорів та кримінальних злочинів.

Так, в часи існування Київської Русі найнижчою судовою інстанцією, під юрисдикцію якої підпадали члени общин, були громадські суди або суди верви. Терміном «верв», як відзначають дослідники, позначали давньоруську общину яка виступала у якості судово-адміністративної одиниці, члени якої були пов'язані круговою порукою. Іншу назву, яка увібрала в себе уявлення про склад і структуру цього судового органу, «Суд дванадцяти мужів». На сьогодні не всі дослідники визнають офіційний статус цих судових установ, і як правило акцентують увагу на князівських та вотчинних судах. Проте, на наш погляд, цей підхід є помилковим. Чисельні літописні згадки, навіть у більш пізній період XIII–XIV ст. свідчать про активну участь народу («добрих людей») у відправленні правосуддя [1]. Тон, навіть якщо громадські суди і не згадані у «Руській Правді» це не означає, що держава чи феодалі повністю перебрали на себе здійснення судової функції. На ранніх етапах слабкість державних установ, нерозбудованість апарату управління, наявність значного кола вільного сільського населення, неминуче повинні були призвести до збереження елементів додержавного (громадського) судочинства з його широким залученням представників народу.

В наступні історичні періоди громадський суд продовжив своє існування у вигляді «копного суду», який також складався з виборних громадою суддів – копних людей і копних старців, що здійснювали колегіальне відправлення правосуддя в межах копного округу. Зокрема, в III Литовському статуті (1588 р.) вказувалося, що на копний суд повинні збиратися сусіди, які проживають на відстані однієї милі від коповища «со всих четырех сторон», «на вси стороны», або «в окружности» (Див.: Статут 1588 р., розд. XIV, арт. 9) [2]. Про «народний» характер копних судів говорять і вітчизняні дослідники, зокрема С. Ковальова, яка проаналізувавши історію судочинства у Великому князівстві Литовському, дійшла висновку, що: «особливістю копного суду є те, що це суд самої общини, громади, яскравий приклад вирішення судових справ самим населенням» [3, с. 103]. Водночас, якщо копні суди в цей період і виступали найбільш яскравою формою участі народу у здійсненні судочинства, однак вони не перетворилися на виключну чи єдину форму. В цей же період, відбулося становлення і третейських або полюбовних суддів, де судді визначалися особами, між якими виникла суперечка, з-поміж осіб сумлінних, повнолітніх, без фізичних вад, як правило, однієї соціальної приналежності із сторонами.

В містах з магдебурзьким правом продовжував діяти «суд лави» – суд з кримінальних справ, до складу якого входили непрофесійні судді – присяжні лавники, яких обирали мешканці міста з поміж себе. Представники населення були присутні і іншому суді магдебургії – «бурмістерському» до складу якого входив бурмістр та радці (райці) (6-20 осіб), які також обиралися населенням [4, с. 82]. Звісно, що соціальний склад і лавників і радців був доволі вузьким, оскільки вони, як правило, обиралися з числа заможного міського світського населення і представників вищого духовенства. Однак, в умовах існування феодально-станового права норма про належність основних прав виключно панівному прошарку населення ставала усталеною, тож цілком справедливо буде відносити і вищезазначені нами категорії суддів до однієї з форм участі населення у відправленні судочинства.

По мірі посилення центральної влади відбувається монополізація нею окремих суспільно важливих функцій, в тому числі і здійснення правосуддя. Місцеві виборні суди поступово втрачають

своє значення, а «народний елемент» замінюється професійним суддею, призначення якого контролює влада. Водночас, юридичне позбавлення значної частини населення права на участь у здійсненні судочинства, не привело до повного знищення «народних» судів, які продовжували існувати і діяти поза межами офіційної судової системи. Причини цього явища, перш за все, корінилися в проблемах тогочасних соціально-класових відносин. Монополізація політичних прав представниками вищих прошарків населення, формування державного апарату, у тому числі і судового, з вихідців з їх середовища, а відповідно і зумовлена цим орієнтація державного апарату на захист панівної верхівки – все це робило існуючі судові установи неприйнятними для непривілейованих прошарків суспільства, викликало недовіру та відразу до державного суду. Також, слід взяти до уваги, що правові норми створені державою, які виступали джерелом права у офіційних судах, досить часто суперечили поглядам окремих прошарків населення на право та справедливість.

Особливо гостро, і це відзначають більшість дослідників, цей конфлікт проявився у селянському середовищі де протягом тривалого періоду існувало одночасно дві правові системи – офіційна, що ґрунтувалась на нормативно-правових актах, та неофіційна, джерелом якої виступали місцеві звичаї, традиції, а також моральні норми. Не дивно, що за таких умов, селяни з недовірою ставилися до державних судів, які в їх очах виступали захисниками не «народних», а «державних» інтересів, і це достатньо чітко проявилось в народних наказах та промовках: «В суд піти – правди не знайти», «Пішов у суд в кафтані, а вийшов голим», «В суд ногой – в карман рукою» «Суд по формі – суддів нагодуватит», «Судью обдаруєш – усіх переможеш», «Судді корисно те, що в карман полізло», «Обдаруй суддю, так не посадять в тюрму».

Вищезначені причини привели до тривалого існування у непривілейованих верствах суспільства неофіційних судів, суддями у якому виступали вихідці з цього середовища. Зокрема, на українських землях в період Середньовіччя існували різноманітні види селянських судів: суд сільського сходу, суд старости, сімейний суд, суд сусідів, третейський суд. Так само до «народних» судів можна віднести козацькі суди XVI–XVIII ст. поширені на території, що контролювалась Запорізькою Січчю, а пізніше протягом тривалого часу оснувавши в межах козацько-гетьманської держави.

З самого початку в оцінці діяльності вищезазначених інституцій, а також подібних до них установ, простежувалися дві полярні точки зору. З однієї сторони, визнавалося, що безпосередня участь населення у відправленні правосуддя підвищує довіру суспільства до судових органів, забезпечує більш сильну мотивацію до виконання чи дотримання судового вироку, сприяє організації належного контролю за функціонуванням судової системи. З іншого боку, ускладнення суспільних відносин, розвиток юриспруденції, поява нових правових норм та інститутів робило необхідним залучення до відправлення правосуддя фахівців, які володіли необхідним багажем спеціальних знань, а отже, на думку критиків «народних судів», унеможлилювало залучення широких верств населення до здійснення правосуддя.

Список використаних джерел

1. Банах С., Совтис Л. Інститут суду присяжних в Україні: перспектив розвитку та проблеми реалізації. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Т. 1. № 1. С. 107-120.
2. Статути Великого князівства Литовського. У 3 т. Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року. У 2 кн. Кн. 1 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. літ., 2004. 672 с.
3. Ковальова С. Г. Судоустрій і судочинство на Українських землях Великого князівства Литовського : монографія. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008.
4. Суд і судочинство на українських землях в XIV–XVI ст. / за ред. П. Музиченка. Одеса : Астропринт, 2000. 180 с.

Ключові слова: народний суд, місцевий суд, селянське судочинство, звичаєве право, громадські суди.

Keywords: people's court, local court, the volost court, peasant self-government, customary law, public courts, common law.